

UCHWAŁA

Dnia 19 października 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący)

SSN Władysław Pawlak

SSN Karol Weitz (sprawozdawca)

Protokolant Katarzyna Bartczak

w sprawie z wniosku Skarbu Państwa - Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasów Państwowych - Nadleśnictwa K.

przy uczestnictwie J. C.

o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości przez zasiedzenie,

po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym

w dniu 19 października 2018 r.

zagadnienia prawnego

przedstawionego przez Sąd Okręgowy w O.

postanowieniem z dnia 14 grudnia 2017 r., sygn. akt IX Ca (...),

"Czy w sprawie o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości przez zasiedzenie Sąd Odwoławczy związany jest zakazem *reformationis in peius* co do daty nabycia prawa własności?"

podjął uchwałę:

W postępowaniu o stwierdzenie zasiedzenia własności nieruchomości zakaz zmiany postanowienia na niekorzyść uczestnika postępowania wnoszącego apelację (art. 384 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.) nie stoi na przeszkodzie stwierdzeniu zasiedzenia przez sąd drugiej instancji w innej dacie, niż uczynił to sąd pierwszej instancji.

UZASADNIENIE

Wnioskodawca Skarb Państwa - Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasów Państwowych - Nadleśnictwo K. w sprawie z udziałem uczestnika J. C. wniósł o

stwierdzenie, że z dniem 17 stycznia 1987 r. nabył w drodze zasiedzenia własność nieruchomości o powierzchni 12,51 ha obejmującej położone w obrębie T., gmina S., działki nr 3379/1 i nr 3379/2 oraz - wyodrębnioną geodezyjnie i stanowiącą część działki nr 3377/5 - działkę nr 3377/6, ujawnione w księdze wieczystej KW nr (...), prowadzonej przez Sąd Rejonowy VI Wydział Ksiąg Wieczystych w O.

Postanowieniem z dnia 11 maja 2017 r. Sąd Rejonowy w O. uwzględnił wniosek w ten sposób, że stwierdził, iż wnioskodawca nabył w drodze zasiedzenia własność działki nr 3379/1 z dniem 5 kwietnia 2008 r., działki nr 3379/2 z dniem 23 lutego 2010 r. i działki nr 3377/6 z dniem 30 stycznia 2017 r.

Ustalenie dat, w których nastąpiło zasiedzenie, oparte zostało na założeniu, że wnioskodawca obejmując działki w posiadanie samoistne był w złej wierze, wobec czego właściwy był trzydziestoletni termin zasiedzenia. Bieg tego terminu - w ocenie Sądu - rozpoczął się z dniem, w którym wnioskodawca obejmował w posiadanie samoistne poszczególne działki. Za dzień, w którym wnioskodawca obejmował działki w posiadanie, Sąd uznał dzień, w którym podpisane zostały poszczególne protokoły zdawczo-odbiorcze, a nie dzień, w którym uprawomocniła się decyzja administracyjna Naczelnika Gminy S. z dnia 3 stycznia 1977 r. stwierdzająca przejście nieruchomości na własność państwa.

Apelację od postanowienia z dnia 11 maja 2017 r. złożył jedynie uczestnik postępowania. Oparł ją wyłącznie na zarzutach naruszenia prawa materialnego, tj. 336 w związku z art. 172 oraz art. 123 § 1 pkt 1 w związku z art. 175 k.c. Podniósł, że posiadanie wnioskodawcy nie było samoistne i że doszło do przerwy biegu terminu zasiedzenia na skutek wszczęcia postępowania o stwierdzenie nieważności decyzji administracyjnej z dnia 3 stycznia 1977 r. stwierdzającej przejście na własność państwa wskazanych w niej nieruchomości, obejmujących także działki, których dotyczy wniosek o stwierdzenie. Wniósł o zmianę zaskarżonego postanowienia i oddalenie wniosku o stwierdzenie zasiedzenia.

Sąd Okręgowy w O., rozpoznając apelację, powziął poważne wątpliwości prawne, którym dał wyraz, występując z przedstawionym na wstępie zagadnieniem prawnym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Niejednorodność spraw rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym sprawia, że ocena, czy i w jakim zakresie w tym postępowaniu ma - odpowiednie (art. 13 § 2 k.p.c.) - zastosowanie zakaz *reformationis in peius* (art. 384 k.p.c.), nie może być zgeneralizowana, lecz musi być zróżnicowana w zależności do rodzaju sprawy oraz kształtu postępowania, w którym ta sprawa jest rozpoznawana (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 2008 r., IV CSK 432/07, nie publ., z dnia 6 lutego 2014 r., I CSK 243/13, nie publ., z dnia 12 września 2014 r., I CSK 626/13, nie publ., z dnia 30 kwietnia 2015 r., II CSK 430/14, nie publ., z dnia 23 czerwca 2016 r., V CNP 72/15, nie publ., z dnia 20 kwietnia 2017 r., II CSK 505/16, nie publ.). Szczególne znaczenie przy ocenie stosowania przedmiotowego zakazu w postępowaniu nieprocesowym ma reguła, że zakaz ten nie obowiązuje w sytuacji i w zakresie, w którym o danej kwestii sąd orzeka z urzędu, tj. niezależnie od tego, czy i w jakim kształcie jest ona objęta żądaniem. Reguła ta wynika z założenia, że - zwłaszcza w systemie apelacji pełnej, w której sąd drugiej instancji kontynuuje rozpoznanie sprawy (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 55) - sąd drugiej instancji orzeka - w granicach zaskarżenia (art. 378 § 1 zdanie pierwsze k.p.c.) - w tym samym zakresie o danej kwestii z urzędu, w którym uczynił to sąd pierwszej instancji (por. w tej kwestii postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 2014 r., I CSK 243/13, nie publ.).

W postępowaniu o stwierdzenie zasiedzenia związanie sądu granicami żądania (art. 321 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.) obejmuje wskazanie posiadania rzeczy, które miało doprowadzić do nabycia prawa w wyniku zasiedzenia, wskazanie prawa, które miało zostać nabyte w wyniku tego zasiedzenia, oraz wskazanie - przez wnioskodawcę lub innego uczestnika postępowania -podmiotu, który miał to prawo nabyć; przedmiotowego związania nie wyłącza art. 677 § 1 w związku z art. 610 § 1 k.p.c. (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 11 czerwca 2015 r., III CZP 112/14, OSNC 2015, nr 11, poz. 127, i z dnia 19 października 2017 r., III CZP 49/17, OSNC 2018, nr 7-8, poz. 71, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 września 2018 r., II CSK 527/17, nie publ.). Związanie sądu granicami żądania nie obejmuje wskazania w nim daty, z której nadejściem miało dojść do nabycia prawa w wyniku

zasiedzenia, gdyż przedmiotem postępowania jest ustalenie, czy doszło do spełnienia przesłanek powodujących, iż w określonej chwili nastąpił z mocy prawa skutek w postaci nabycia określonego prawa przez posiadacza. Trudno zresztą byłoby przyjąć związanie sądu orzekającego o zasiedzeniu datą nabycia prawa wskazaną we wniosku. W razie, gdy zgromadzony materiał faktyczny i dowodowy pozwala na stwierdzenie, że nabycie w drodze zasiedzenia nastąpiło w innej dacie niż wskazana we wniosku, sąd ma obowiązek stwierdzić to nabycie w dacie rzeczywistej. Odmienne stanowisko prowadziłoby do konsekwencji, których nie sposób byłoby zaakceptować - sąd musiałby oddalać wniosek tylko na tej podstawie, że wymagany ustawą termin zasiedzenia upłynął w innej (wcześniejszej albo późniejszej) dacie niż wskazana we wniosku, chociaż z ustaleń wynikałoby, że posiadanie, którego dotyczy wniosek, spowodowało nabycie prawa w następstwie zasiedzenia (por. - w tym zakresie - postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 8 sierpnia 2001 r., I CKN 188/00, nie publ., z dnia 7 października 2005 r., IV CK 133/05, nie publ., z dnia 8 września 2006 r., II CSK 87/06, nie publ., z dnia 9 grudnia 2009 r., III CSK 79/09, nie publ., z dnia 18 marca 2010 r., V CSK 314/09, nie publ.).

Z tezą, że data nabycia prawa przez zasiedzenie wskazana we wniosku nie wiąże sądu orzekającego w przedmiocie zasiedzenia, koresponduje założenie, że wnioskodawca nie musi, a tylko może wskazać tę datę we wniosku (por. w związku z tym postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2005 r., IV CK 133/05, nie publ.; co do wymagań wniosku o stwierdzenie zasiedzenia zob. także uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 11 czerwca 2015 r., III CZP 112/14, OSNC 2015, nr 11, poz. 127). Wnioskodawca poddaje pod ocenę sądu stan określonego posiadania, wskazując przedmiot zasiedzenia, rodzaj nabytego prawa i osobę, która prawo zasiedziała, i określając stan faktyczny, który miał skutkować zasiedzeniem. Skoro wskazanie daty, w której miało nastąpić zasiedzenie prawa, nie jest obligatoryjnym elementem wniosku, to dla sądu nie może być wiążące ewentualne określenie jej we wniosku. Rozwiązanie, które zakłada możliwość, ale nie powinność wskazania daty zasiedzenia we wniosku, i w efekcie pełną samodzielność sądu przy ustalaniu tej daty,

jest pragmatyczne w obliczu nierzadkich trudności w ustaleniu chwili początkowej biegu zasiedzenia i jego chwili końcowej w okolicznościach konkretnej sprawy.

Wskazanie przez sąd w postanowieniu o stwierdzenie zasiedzenia daty, w której nastąpiło nabycie prawa, jest zatem wynikiem samodzielnej oceny sądu, której dokonuje on z urzędu, niezależnie od ewentualnej treści wniosku w tym zakresie, a także stanowiska innych uczestników postępowania (co do zasadności wskazywania przedmiotowej daty w postanowieniu o stwierdzeniu zasiedzenia por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 1968 r., III CRN 257/68, OSPiKA 1970, nr 1, poz. 5, z dnia 28 kwietnia 1999 r., I CKU 105/98, OSNC 1999, nr 11, poz. 197, z dnia 8 sierpnia 2001 r., I CKN 188/00, nie publ., i z dnia 3 kwietnia 2003 r., V CK 60/03, nie publ.).

Należy przyjąć, że art. 384 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. ma w postępowaniu o stwierdzenie zasiedzenia odpowiednie zastosowanie. Przesądza o tym fakt, że w postępowaniu tym mamy do czynienia z przeciwstawnymi interesami podmiotu, który miał nabyć prawo w drodze zasiedzenia, i podmiotu, który miał to prawo utracić (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 2010 r., IV CSK 321/09, nie publ., z dnia 14 listopada 2012 r., II CSK 120/12, nie publ., z dnia 6 lutego 2014 r., I CSK 243/13, nie publ., z dnia 11 grudnia 2015 r., III CSK 19/15, nie publ., z dnia 18 maja 2016 r., V CSK 531/15, OSNC-ZD 2018, nr A, poz. 14, z dnia 20 kwietnia 2017 r., II CSK 505/16, nie publ.). Gdy tylko jeden z tych podmiotów zaskarżył apelacją niekorzystne dla siebie postanowienie sądu pierwszej instancji, w zasadzie nie może być narażony na to, że w wyniku apelacji postanowienie to zostanie uchylone albo zmienione na jego niekorzyść. Stosowanie zakazu *reformationis in peius* musi być jednak ograniczone jedynie to takich granic, w których w postępowaniu o stwierdzenie zasiedzenia obowiązuje związanie sądu granicami żądania. Oznacza to, że zakaz *reformationis in peius* nie może w tym postępowaniu dotyczyć sytuacji, w której zmiana zaskarżonego postanowienia o stwierdzeniu zasiedzenia polega tylko na tym, że sąd drugiej instancji oznacza w tym postanowieniu datę nabycia prawa w drodze zasiedzenia odmienną od tej, którą oznaczył sąd pierwszej instancji. Skoro bowiem sąd orzekający w przedmiocie zasiedzenia nie jest związany datą, w której miało nastąpić zasiedzenie, wskazaną we wniosku, lecz orzeka w tym zakresie z urzędu, i reguła

ta dotyczy także sądu rozpoznającego sprawę w drugiej instancji w wyniku apelacji, to nie może być mowy w tym zakresie o obowiązywaniu zakazu uchylenia lub zmiany zaskarżonego postanowienia na niekorzyść wnoszącego apelację.

Ubocznie należy wskazać, że w przedstawionych rozważaniach chodzi o taką sytuację, w której zmiana zaskarżonego postanowienia o stwierdzeniu zasiedzenia polega wyłącznie na tym, że sąd drugiej instancji wskazuje w nim datę zasiedzenia odmienną od daty wskazanej przez sąd pierwszej instancji, niezależnie od tego, czy apelację wniósł uczestnik postępowania sprzeciwiający się stwierdzeniu zasiedzenia i dążący do tego, aby wniosek o stwierdzenie zasiedzenia został oddalony, czy też wnioskodawca, który w apelacji wnosił o wskazanie w tym postanowieniu innej, dla siebie korzystniejszej (wcześniejszej) daty zasiedzenia. Odmienne należałoby ocenić sytuację, w której apelację od postanowienia sądu pierwszej instancji o stwierdzeniu zasiedzenia złożyłby wnioskodawca celem ustalenia w tym postanowieniu innej, dla siebie korzystniejszej (wcześniejszej) daty zasiedzenia, a sąd drugiej instancji - na skutek własnych ustaleń lub oceny okoliczności sprawy - doszedłby do wniosku, że zasiedzenie nie nastąpiło, gdyż nie upłynął jego termin. W tym wypadku chodziłoby nie o zmianę w zaskarżonym postanowieniu daty zasiedzenia, lecz o rozstrzygnięcie przeciwstawne do tego, które wydał sąd pierwszej instancji. Taka zmiana byłaby wtedy wykluczona z mocy art. 384 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.

Z tych względów, na podstawie art. 390 § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w uchwale.

jw